

СІМ'Я ЯК КОНЦЕПТ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Коли йдеться про регулювання шлюбних, родинних тощо відносин, то вже сама назва галузі, в межах якої відбувається таке регулювання — «сімейне право», зумовлює доцільність визначення та характеристики «сім'ї» як суспільного феномена і правового поняття. Разом із тим за всієї очевидності такого твердження і попри певну активність дослідників відповідної проблематики, ситуація з дослідженням феномена сім'ї виглядає не такою вже й простою. Передусім, привертає увагу та обставина, що у цій галузі досліджень, як раніше [1; 2], так і зараз, не існує ні загально прийнятої доктринальної позиції щодо визначення сім'ї [3–5], ні законодавчої дефініції останньої. І хоча в літературі відсутність такої дефініції іноді зараховують до переваг Сімейного кодексу [5, 8], однак розуміння сутності цієї категорії вітчизняними законодавцями залишається з'ясовувати лише шляхом тлумачення норм СК.

Отже, спробуємо проаналізувати поняття сім'ї, яке має бути (чи мало б бути) підґрунтям законодавчих рішень у цій галузі. При цьому слід взяти до уваги, що сімейні стосунки зазнають впливу різноманітних соціальних регуляторів: норм моралі, юридичних, релігійних норм тощо. Внаслідок цього поняття сім'ї не може не бути багатозначним, а законодавчі рішення не можуть прийматися без врахування соціо-історичних чинників формування останньої, а також розуміння суті сімейних відносин у сучасному суспільстві (філософії сім'ї).

У зв'язку з цим доречно пригадати те, що право є елементом культури (цивілізації), відображаючи особливості світогляду того або іншого співтовариства людей. Оскільки світогляд суспільства формується на основі певної релігії (або іншого, але схожого за сутністю філософського учення), то й суть, принципи, зміст права значною мірою (прямо або опосередковано) визначаються цим чинником. Значною мірою саме вказаними обставинами зумовлене існування в Європі західної і східної традицій права, в рамках яких відбувається розвиток окремих галузей права.

У процесі формування двох гілок християнства — західної (католицизму) і східної (православної) відбувається диференціація розуміння значення шлюбу та сім'ї на Заході і Сході Європи. Одним з головних положень православного християнства в цій сфері є визнання ним «помилковості» характерного для Заходу так званого «реалістичного» підходу до оцінки мети шлюбу, суть якого полягає в тому, що шлюб розцінюється, перш за все, як засіб створення умов для продовження роду, внаслідок чого знижується значення духовного і інтелектуального аспектів шлюбу. Саме ж православ'я практично від часів свого виникнення як гілка християнства дотримується протилежного підходу — ідеалістичного, згідно з яким головна мета шлюбу полягає не в задоволенні потреби продовження роду, а в прагненні до розвитку, вдосконалення, повноти

буття. Обґрунтування такого бачення суті шлюбу Іоанн Златоуст бачив у тому, що людина, яка не перебуває в шлюбі, це не людина, а тільки її половина. Чоловік і дружина не двоє людей, а одна людина. З цих позицій сімейні відносини не можуть розглядатися як складова предмета цивільно-правового регулювання, оскільки це приземлює їх, позбавляє духовності та применшує значення морально-етичних основ. Звідси випливає той висновок, що вони мають регулюватися спеціальним законодавством, яке визначає особливий характер шлюбу як соціального інституту.

Тому прийняття Сімейного кодексу України, як окремого кодифікованого акта, виглядає цілком логічним, хоча й викликає істотні зауваження щодо визначення особливостей останнього та співвідношення його норм з положеннями Цивільного кодексу України. Але, разом із тим, таке бачення сутності шлюбу та сімейних відносин зумовлює особливості підходу до визначення поняття сім'ї у СК України, які виражаються, передусім, у відсутності дефініції згаданого поняття та заміні його описом ознак сім'ї у ст. 3 СК.

Враховуючи такий стан речей, передусім, маємо з'ясувати, що є феномен сім'ї з точки зору використання понятійно-категоріального апарату: поняття, категорія чи щось інше?

При цьому виходимо з того, що правове поняття може бути визначене як комбінація ознак, спільних для багатьох предметів. Які з наявних спільностей ми виокремлюємо і охоплюємо в нашому поняття — залежить від того, що саме нас у певний момент цікавить [6]. Виходячи з такого розуміння терміну «поняття», можемо вести мову про поняття сім'ї. Проте при цьому маємо на увазі, що ст. 3 СК України містить не лише конкретно визначені ознаки сім'ї, але й низку декларативних положень, вказівки на підстави виникнення сім'ї тощо [7], чим значно розширюються межі цього поняття. Разом із тим і при такому «розширенні» недостатньо враховується та обставина, що сім'я є елементом цивілізації (культури).

«Категорія» розуміється як основне логічне поняття, котре відображає найзагальніші закономірні зв'язки й відношення, що існують у реальній дійсності, висловлювання тощо. Це «родове поняття», від якого утворюються інші поняття [8]. Отже, стосовно суспільства «сім'я» — це категорія. Можна також говорити про сім'ю як категорію сімейного права. Однак ці категорії існують, ніби й не перетинаючись, що не дозволяє достатньо повно охарактеризувати феномен сім'ї.

Викладене дає підстави для спроби оцінки феномена сім'ї в праві не як юридичного поняття і навіть не як категорії, а швидше як концепту.

Оскільки термін «концепт» використовується у загальній теорії права фактично у значенні «концепція» [9], що неточно відображає сутність цього поняття, доцільним здається взяти за основу його розуміння характеристику концепту Ю. С. Степановим, котрий описує його як поняття, але поняття, розширене у результаті всієї сучасної наукової ситуації. Поняття без такого розширення — це предмет науки логіки, опис найбільш загальних та істотних і суттєвих ознак предмета. Натомість, концепт — предмет іншої науки — куль-

турології та опис типової ситуації культури. Поняття «визначається», а концепт «переживається». Він охоплює не лише логічні ознаки, але й компоненти наукових, психологічних, емоційних і побутових явищ та ситуацій. Але, з іншого боку, концепт вирізняє ще одна властивість — його мінімальність або мінімалізація. Без неї й сама наука не могла б відбутися: ніхто не може людському (тобто якщо тільки це не комп'ютер) оперувати надто великими масивами інформації в режимі реального часу [10].

Таке розуміння концепту здається найбільш придатним і для характеристики сім'ї у праві, котре, у свою чергу, виступає як елемент цивілізації, і для з'ясування сутності цього феномена, котрий взагалі не може бути досягнутий поза врахуванням концептуального зв'язку понять «сім'я», «цивілізація», «право».

Враховуючи зазначене, звернемося до положень ст. 3 СК України, котра називається «Сім'я». Оскільки йдеться про ключове поняття сімейного права, яке характеризується через його ознаки, наведемо зміст згаданої статті повністю. Отже, ст. 3 СК містить такі принципово важливі положення: 1. Сім'я є первинним та основним осередком суспільства. 2. Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. 3. Права члена сім'ї має одинока особа. 4. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Аналізуючи наведені положення Сімейного кодексу, передусім, маємо звернути увагу на декларацію позиції щодо бачення вітчизняними законодавцями значення сім'ї у суспільстві. Вона характеризується як «первинний та основний осередок суспільства». Природно, держава зацікавлена у існуванні здорового суспільства, вживає низку заходів (у тому числі юридичних), спрямованих на охорону і підтримку сім'ї. Це знайшло відображення у положеннях ст. 51 Конституції України, згідно з яким сім'я охороняється державою, та у ст. 5 СК, яка значною мірою містить адаптований виклад на рівні галузевого законодавства положень норм Конституції України та Конвенції ООН про права дитини 1989 р.

Значення, яке надається сім'ї як осередку суспільства, зумовлює необхідність чіткого визначення ознак цього феномена. На законодавчому рівні це зроблено у частині другій ст. 3 СК. Відповідно до цієї норми найважливішими ознаками сім'ї є таке: 1) сім'я — це спілка двох або кількох осіб, котрі є членами сім'ї. Одинока особа не є сім'єю, а лише має «права члена сім'ї» (ч. 3 ст. 3 СК); 2) припускається, що особи, які утворюють сім'ю, проживають спільно. Разом із тим це припущення може бути спростоване необхідністю роздільного проживання дружини та чоловіка у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин. Зазначене

стосується і характеру проживання (спільного чи роздільного) батьків і дитини. Оскільки частина друга ст. 3 СК не містить вказівок на причини, з яких батьки та діти можуть проживати окремо, впливає висновок, що характер останніх та їх поважність правового значення не мають. Хоча строк можливого окремого проживання даною нормою не встановлений, однак із суті сімейних відносин слідує, що йдеться, очевидно, про тимчасове недотримання вимоги спільного проживання. Якщо особи, котрі утворювали сім'ю, почали постійно проживати окремо, вони втрачають права члена даної сім'ї, набуваючи, натомість, права члена іншої сім'ї, з якою їх пов'язує спільне проживання, побут тощо; 3) члени сім'ї пов'язані спільним побутом. Природно, що це положення стосується лише тих випадків, коли члени сім'ї проживають разом. При роздільному проживанні спільного побуту, як правило, не існує. Факт утримання, спільних витрат тощо сам по собі не означає наявності спільного побуту; 4) члени сім'ї мають взаємні права та обов'язки.

Варто зазначити, що положення частини другої ст. 3 СК стосовно наявності взаємних прав та обов'язків членів сім'ї містять вказівку, швидше, не на ознаку сім'ї, а на наслідки визнання спілки фізичних осіб сім'єю: якщо конкретні особи визнаються членами однієї сім'ї, то між ними існують сімейні відносини і у них виникають взаємні права та обов'язки. Причому це стосується не тільки сімейних відносин, але також і прав та обов'язків, наприклад, у житлових відносинах, де право користування житлом іноді пов'язується з визнанням особи членом сім'ї.

Хоча у частині другій ст. 3 СК не вказується, які особи складають сім'ю, проте ця норма має тлумачитися обмежувально, оскільки у ст. 2 ЦК України поняттям «особи» об'єднуються фізичні та юридичні особи. На перший погляд, здається очевидним, що юридична особа не може утворювати сім'ю, однак керуватися лише «очевидністю» змісту понять при з'ясуванні змісту норми методологічно невірно. Тому в даному випадку нормативною основою визнання поняття «особи», яке вживається у СК, є ст. 291 ЦК України, яка встановлює, що «фізична особа ... має право на сім'ю». Отже сім'я може утворюватися лише фізичними особами, тобто людьми (ст. 24 ЦК України).

Сім'я, як «осередок суспільства» має складатися щонайменше з двох осіб. Положення ч. 3 ст. 3 СК, згідно з яким права члена сім'ї має одинока особа, було б невірно розуміти як визнання можливості існування сім'ї, що складається з однієї особи. Зазначена норма лише надає права члена сім'ї одинокій особі з метою забезпечення рівності її становища у суспільстві та уникнення дискримінації на цій основі. Таке наділення правами члена сім'ї може мати значення, наприклад, при наданні кредиту, визначенні рівня доходів тощо.

Підстави створення сім'ї визначаються у ч. 4 ст. 3 СК. Відповідно до цієї норми ними є: шлюб; кровне споріднення; усиновлення; інші підстави, не заборонені законом і такі, що не суперечать моральним засадам суспільства.

Попри зовнішню нескладність переліку підстав створення сім'ї, щодо нього необхідні деякі застереження.

По-перше, слід зазначити, що у зазначеній нормі мається на увазі створен-

ня сім'ї у юридичному значенні цього поняття, оскільки «сім'я», як явище природне та соціальне, існує незалежно від приписів норм права, а її ознаки і підстави виникнення визначаються нормами не юридичного (так званого, «позитивного»), а природного права. Що ж стосується поняття сім'ї як юридичної категорії, зокрема, як категорії законодавства, то воно визначається законодавцями вольовим шляхом і може змінюватися у залежності від уявлень суспільства та державної політики у відповідній галузі. Так, скажімо, у Давньому Римі поняттям *familia* спочатку охоплювалася уся сукупність осіб (як вільних, так і рабів), а також речей, що перебували під владою одного *paterfamilias*; пізніше так позначалася сукупність людей (як вільних, так і рабів), що були під владою одного *paterfamilias*; ще пізніше — сукупність вільних людей, що були під владою свого *paterfamilias* у, так званій, «агнатській» сім'ї; аж поки «когнатська» сім'я, яка ґрунтувалася на кровній спорідненості, не набула більш звичного для нас характеру сімейно-трудового об'єднання родичів по крові (при цьому дружина не вважалася «когнаткою» свого чоловіка). Враховуючи викладене, очевидно, можна зробити висновок, що у ч. 4 ст. 3 СК йдеться, швидше, не просто про «підстави створення сім'ї», а про «підстави створення сім'ї у юридичному значенні» (як правової категорії, а отже, і про підстави виникнення сімейних правовідносин, про які мова має йти окремо, оскільки зазначені підстави виступають у якості юридичних фактів.

По-друге, слід враховувати, що перелік підстав створення сім'ї, вказаних у ч. 4 ст. 3 СК (шлюб, кровне споріднення, усиновлення), не є вичерпним, а має орієнтовний характер, оскільки далі згадуються «інші підстави, не заборонені законом і такі, що не суперечать моральним засадам суспільства». Така позиція щодо визначення підстав створення сім'ї виглядає досить ліберальною, однак можливість практичного її втілення у життя залишається досить сумнівною. Зокрема, відносини опіки та піклування над дітьми, договору патронату щодо дітей відповідно до ст. 2 СК нібито можуть бути визнані «сімейними». Однак, наприклад, при розгляді житлових справ, пов'язаних з визнанням права на житло за особою, яка може бути визнана членом сім'ї наймача, суди слушно ставили під сумнів існування сім'ї за участю піклувальника та підопічного, вказуючи, що й такі ознаки, як спільне проживання та спільний побут, тут є лише наслідком встановлення піклування, але не підставою створення сім'ї.

Варто також звернути увагу на ту обставину, що найменування «підстави створення сім'ї», яке використовується у ч. 4 ст. 3 СК, є неточним, оскільки її зазначені положення мають застосовуватися з урахуванням положень ч. 2 ст. 3 СК, відповідно до яких для утворення сім'ї недостатньо, скажімо, одного лише кровного споріднення, а необхідним є спільне проживання (крім винятків, встановлених цією ж нормою), спільний побут тощо. Таким чином, йдеться не про одну «підставу», а про складний юридичний факт або ж сукупність юридичних підстав.

Оскільки у СК України поняття «сім'я» використовується у юридичному сенсі, то воно має розглядатися у контексті інших правових категорій, що

визначають статус приватної особи. Зокрема, ця думка підкреслюється і у ст. 4 СК: її назвою — «Право особи на сім'ю» — звертається увага та ту обставину, що йдеться про елемент правоздатності особи, а у тексті згаданої статті фактично йдеться про три важливих правоможності особи: 1) право на створення сім'ї; 2) право на проживання в сім'ї; 3) право на повагу до свого сімейного життя.

Важливим є те, що законом право на створення сім'ї пов'язується з поняттям «право на укладення шлюбу» (ч. 1 ст. 4 СК). Тим самим підкреслюється, що таке право виступає тут як елемент, так званої, «сімейної дієздатності» — складової частини цивільної дієздатності фізичної особи.

Слід звернути увагу на необхідність розрізнення понять «право на укладення шлюбу» і «право на сім'ю», оскільки останнє є ширшим і може реалізовуватися як за волею особи, так і незалежно від її волі (якщо існує прямий припис закону). Прикладом такої «примусової» реалізації права на сім'ю може бути правило ч. 2 ст. 4 СК, яка передбачає, що «сім'ю може створити особа, яка народила дитину, незалежно від віку». Хоча у зазначеній нормі сказано «може створити», однак більш правильно вважати, що у разі народження дитини сім'я утворюється незалежно від бажання такої особи (очевидно, у законі мається на увазі жінка. Така презумпція має практичне значення з врахуванням сенсаційних повідомлень деяких ЗМІ про імплантацію ембріона чоловікові, народження ним дитини і т.п.). Підставою виникнення сім'ї тут є факт народження дитини, а не волевиявлення особи на створення сім'ї. Тим більше, що народити дитину може і неповнолітня, і навіть малолітня особа («незалежно від віку» — як сказано у ч. 2 ст. 4 СК). Отже, волевиявлення останньої юридичного значення саме по собі не має (ст. ст. 31, 32 ЦК України). Крім того, інший підхід до вирішення цього питання означав би порушення прав дитини, котра також є фізичною особою і відповідно до ст. 291 ЦК України незалежно від віку має право на сім'ю. Таким чином, при народженні дитини сім'я, яка складається з матері та дитини, виникає автоматично (підставою є кровна спорідненість, про що йдеться у ч. 4 ст. 3 СК). Перешкодою виникнення такої сім'ї, очевидно, могла б бути лише відмова матері від дитини (але, якщо матір малолітня, то дії, пов'язані з такою відмовою не входять до обсягу її цивільної дієздатності).

Висновок про те, що у разі народження дитини сім'я утворюється незалежно від бажання матері, знаходить підтвердження у ч. 3 ст. 4 СК, котра передбачає, що кожна особа має право на проживання в сім'ї. Оскільки виникнення такого права не пов'язується з досягненням певного віку, станом здоров'я та іншими обставинами, можна зробити висновок, що воно виникає у кожній людині з моменту її народження. У зв'язку з цим виникає питання про відповідність цьому положенню ч. 3 ст. 143 СК, яка передбачає можливість залишення батьками дитини у пологовому будинку або в іншому закладі охорони здоров'я. Згадана норма, яка міститься у ст. 143 СК, є такою, що суперечить загальним положенням СК, котрі забезпечені, у свою чергу, правилом ст. 51 Конституції України (відтвореним у ст. 5 СК) про охорону державою

сім'ї, дитинства, материнства та батьківства. Отже, у цій частині СК України потребує вдосконалення, а до того часу ч. 3 ст. 143 СК мала б не застосовуватися на практиці.

Варто зазначити, що право на сім'ю як елемент цивільної правоздатності охоплює не тільки можливість приватної особи мати сім'ю, але й право особи на повагу до свого сімейного життя.

На перший погляд, може здатися, що йдеться про моральну норму, не забезпечену правовими санкціями. Проте такий висновок є неточним. Згадуване право у ст. 32 Конституції України, а затим і у ст. 292 ЦК України та у частині п'ятій ст. 5 СК, сформульоване «від зворотного»: «Ніхто не має права втручатися у сімейне життя фізичної особи, крім випадків, передбачених Конституцією України». У такому формулюванні юридичний зміст зазначеного права є більш очевидним і цілком логічно, що його реалізація забезпечена низкою юридичних норм, які передбачають можливість відповідальності за порушення таємниці особистого життя, захисту честі і гідності, відшкодування моральної шкоди тощо.

З врахуванням викладеного вище, можна запропонувати таке визначення сім'ї. Сім'я — це спільнота приватних осіб, пов'язаних шлюбом, або спорідненістю, або іншим правовим зв'язком, передбаченим законом, учасники якої проживають разом, поєднані спільним побутом і мають юридичні права та обов'язки один щодо одного.

При цьому сім'я розцінюється не як звичайне правове поняття, і не як правова категорія, а як концепт, що має і правове, і цивілізаційне значення.

На такому підґрунті можна сформулювати і поняття сімейного права як елемента цивілізації (в межах приватного права), вказавши сферу його дії (або предмет правового регулювання, яким є сімейні відносини). Тоді найпростіше визначення сімейного права могло б виглядати таким чином: сімейне право — це сукупність юридичних норм та правил, що регулюють відносини членів сім'ї (сімейні відносини).

Предметом сімейного права є особисті немайнові та майнові відносини, що випливають із шлюбу, споріднення, усиновлення, опіки та піклування, прийняття дитини в сім'ю для виховання та з інших підстав, які не заборонені законом і не суперечать моральним засадам суспільства і ґрунтуються на рівності та майновій самостійності їх учасників.

Метод правового регулювання сімейних відносин характеризує те, що він існує у межах методу цивільно-правового регулювання, котрий тут розуміється як сукупність специфічних засобів впливу на учасників цивільних відносин, що характеризуються, передусім, юридичною рівністю сторін, а також наданням останнім можливості врегулювання цих відносин на засадах їхнього вільного розсуду за винятками, встановленими цивільним законодавством. Особливості застосування цивільно-правового методу для регулювання сімейних відносин полягають в тому, що, хоча тут застосовуються і уповноважувальні (диспозитивні), і імперативні засоби впливу на учасників сімейних відносин, однак, значною є питома вага саме останніх (що впливає, передусім, із

засадничих положень ст. 5 СК «Державна охорона сім'ї», ст. 7 СК «Загальні засади регулювання сімейних відносин» та ін.). Проте, слід підкреслити, що від використання імперативного методу правового регулювання відповідні особисті та майнові відносини із сімейних не перетворюються на адміністративні.

Характерні риси цивільно-правового методу правового регулювання сімейних відносин відображені у засадах або ж принципах сімейного права — тих визначальних ідеях, згідно з якими здійснюється регулювання сімейних відносин. Визначені засади (універсальні принципи), які є основою усього сімейного права України, визначаються у ст. 7 СК України. Крім цих загальних засад, існують також додаткові принципи, на яких ґрунтуються норми окремих сімейно-правових інститутів: засади визначення правового становища подружжя, засади відносин батьків і дітей тощо

У кінцевому підсумку із врахуванням сутності сім'ї як концепту у галузі відповідних відносин визначення поняття сімейного права може виглядати таким чином: сімейне право — це сукупність юридичних норм та правил, що визначають сімейний статус приватної особи та регулюють її відносини з подружжям, дітьми, іншими членами сім'ї, а також суміжні з цими відносинами особисті немайнові та майнові відносини, визначені у законі (сімейні відносини).

Література

1. Харчев А. Г. Брак и семья в СССР / А. Г. Харчев. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Мысль, 1979. — С. 9; Советское семейное право: учебник / под общ. ред. В. Ф. Маслова и А. А. Пушкина. — К.: Вища шк., 1981. — С. 3–8.
2. Матвеев Г. К. Советское семейное право: учебник / Г. К. Матвеев. — М.: Юрид. лит., 1985. — С. 5–17.
3. Шевченко Я. Н. Совершенствование законодательства о семье. (Теоретические проблемы соотношения гражданского и семейного законодательства) / Я. Н. Шевченко; АН УССР, Ин-т государства и права. — К.: Наук. думка, 1986. — С. 5–14.
4. Сімейне право України: підручник / за ред. В. С. Гопявчука. — К.: Істина, 2002. — С. 30–32.
5. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Зорислава Ромовська. — К.: Правова єдність, 2009. — С. 8–9.
6. Ципшеліус Р. Філософія права: підручник: пер. з нім. / Р. Ципшеліус. — К.: Тандем, 2000. — С. 9.
7. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова, Ю. В. Білоусов та ін.; за ред. Є. О. Харитонова. — Вид. 2-ге, допов. — Х.: ТОВ «Одіссей», 2008. — С. 15–17.
8. Философский словарь: основан Г. Шмидтом: пер. с нем. — 22-е, новое, перераб. изд. / под ред. Г. Шиншкоффа; общ. ред. В. А. Малинина. — М.: Республика, 2003. — С. 201–202.
9. Бержель Ж.-Л. Общая теория права: пер. с фр. / Жан-Луи Бержель; под общ. ред. В. И. Даниленко. — М.: Изд. дом NOTA BENE, 2000. — С. 341–355.
10. Степанов Ю. С. Концепты. Тонкая пленка цивилизации / Ю. С. Степанов. — М.: Языки славянских культур, 2007. — С. 19–20.

Анотація

Харитонов Є. О. Сім'я як концепт сімейного законодавства. — Стаття.

У статті розглядаються проблемні питання характеристики сім'ї як цивілізаційного концепту, особливості розуміння сутності якого впливають на визначення цієї категорії сімейного права України та регулювання в ньому відповідних відносин.

Ключові слова: сім'я, сімейне право, регулювання, концепт, поняття, категорія.

Анотація

Харитонов Е. О. Семья как концепт семейного законодательства. — Статья.

В статье рассматриваются проблемные вопросы характеристики семьи как цивилизационного концепта, особенности понимания которого отражаются на определении этой категории семейного права Украины и регулировании в нем соответствующих отношений.

Ключевые слова: семья, семейное право, регулирование, концепт, понятие, категория.

Summary

Kharitonov E. O. Family As a Concept of Family Legislation. — Article.

The article analyses problematic issues of the characteristic of a family as a civilization concept, which special features are reflected in the definition of this category of Ukrainian family law as well as in the adjustment of the appropriate relationships.

Keywords: family, family law, adjustment, concept, conception, category.

УДК 347.61

О. М. Калітенко

**ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ РОЗШИРЕННЯ ПРЕДМЕТА
ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ**

Історія розвитку вітчизняного сімейного законодавства свідчить про те, що договірне регулювання сімейних відносин отримало своє законодавче визнання в першу чергу саме для відносин між подружжям. Сьогодні можна з впевненістю говорити про те, що формування системи сімейно-правових договорів почалося саме з законодавчого закріплення можливості подружжя укладати між собою будь-які договори стосовно належного їм майна, а пізніше в них з'явилася забезпечена законодавцем можливість укладати також шлюбні контракти (договори). Цей факт свідчить про усталеність майнових договорів подружжя на сьогоднішній день, а практика їх застосування, яка щороку збільшується, наочно відображає реальні перспективи розвитку цих договірних конструкцій в процесі регулювання майнових відносин подружжя.

Шлюбний договір є одним із сімейно-правових договорів, аналізу та дослідженню якого у вітчизняній науці приділялася найбільша увага, що зумовлюється значним на сьогоднішній день періодом його «законодавчого існування». Багато аспектів цього договору піддавалися вивченню науковцями, велика кількість проблем викрита та окремі з них були розв'язані. Однак говорити про досконалість правового регулювання цієї групи відносин між подружжям ще рано. Із поширенням законодавчого регулювання значної кількості немайнових сімейних відносин постала потреба перегляду та переформулювання предмету шлюбного договору. Окремим аспектам цієї проблеми і буде присвячена запропонована стаття.

Слід звернути увагу на той факт, що в юридичній літературі немає загальної думки щодо природи подружнього договору. Так одні автори вважають